

Refrengisanat vatjalaisten ja inkeröisten kansanlauluissa

1 Johdanto

Käsittelen tässä katsauksessa vatjalaisilta ja inkeröisiltä kerätyissä kansanlauluissa esiintyviä erityisiä refrengi- eli kertosaesanoja. Kati Kallion (2013, 111) mukaan refrengi tarkoittaa ”joka säkeen tai säeparin yhteydessä samanlaisena toistuvaa, usein säkeiden kertauksen sijaan laulettua kertaumaa, joka Länsi-Inkerissä usein on peräisin venäjän kielestä”. Refrenginä voi toimia myös yksittäinen tavu, toisin sanoen refrengitavu, jota ei tule käyttötarkoituksensa puolesta sekoittaa vajaanmittaista säettä täydentävään täydennystavuun (Kallio 2013, 110–111). Toisinaan sama aines – tutkimusaineistossani esimerkiksi interjektio *oi* – voi toimia kuitenkin sekä täydennyksenä että refrenginä.

Laulurefrengin tarkoituksena on muun muassa toimia ennakoivana merkinä säkeen vaihtumisesta, rytmittää toimintaa (kuten tanssia tai työntekoa), antaa kaikille osallistujille mahdollisuus osallistua lauluun ja antaa esilaulajalle aikaa miettiä seuraavaa säettä (Rausmaa 1985, 11–12; Jääskeläinen 2016, 107, 111). Toisin sanoen refrengien käytön lähtökohdat ovat sangen pragmaattiset. Anni Jääskeläinen (2016, 112–113) kiinnittää huomiota myös yhdessä laulamisen sosiaaliseen merkitykseen sekä kielen poeettisen funktion toteuttamiseen.

Koska refrengi ei tyypillisesti vie laulun tarinaa eteenpäin eikä vaadi juonen muistamista, on sitä pidetty säkeistöosuutta vähemmän tärkeänä (Jääskeläinen 2016, 112), ja on arveltu, että osittain tästä syystä refrengiä on kansanlauluja kerätessä jätetty toisinaan kokonaan merkittämättä (Kallio 2013, 145).

Mainintoja Inkerin laulurefrengistä on kirjallisuudessa esiintynyt jo ennen kansanlaulujen laajamittaisen keruun alkua. Vanhimpia tunnettuja mainintoja edustaa Fjodor Tumanskin kuvaus Pietarin kuvernementin alueesta vuosina 1789–1790, jossa hän kirjoittaa paikallisten toistelevan ”Lado-jumalan nimeä” lauluissaan; kyse lienee ollut Inkerinmaalla tavallisesta *lado*-refrengistä (Öpik 1970, 113 < Tumanski 1790). Varhaista tutkimusta, jossa esitetään tarkempia huomioita refrengien käytöstä, edustaa Elsa Enäjärvi-Haavion teos *Pankame käsi kätehen* (1949). Enäjärvi-Haavio (1949, 146–149) toteaa venäläisperäisten refrengien ja onomatopoeettisten rallatusrefrengien eroavan alkuperältään ja kuvaa niiden käyttöä Inkerinmaalla. Kallion väitöskirja *Laulamisen tapoja - Esitysareena, rekisteri ja paikallinen laji länsi-inkeriläisessä kalevalamittaisessa runossa* (2013) tarkastelee Länsi-Inkerin lauluperinnettä laajan aineiston pohjalta. Väitöskirjassa keskitytään enemmän refrengien käyttötilanteisiin ja laulujen rakenteeseen

kuin yksittäisten refrengisanojen alkuperiin tai variointiin. Maria Krinalin pro gradu -tutkielma *Voti kaalina moja, voti maalina moja: refrengit inkerinsuomalaisissa ja eteläkarjalaisissa kansanlauluissa* (2014) puolestaan perehtyy inkerinsuomalaisten ja eteläkarjalaisten laulurefrengien kielellisiin piirteisiin, kuten rallatusrefrengissä esiintyvään onomatopoetiikkaan. Jääskeläinen (2016) on tutkinut yleisemmin laulu-, leikki- ja rallatussanojen eli LLR-sanojen – joita myös monet aineistossani esiintyvät refrengisanat ovat – etymologiaa.

Tämä katsaus perustuu kandidaatintutkielmaani (Sipilä 2023). Selvitän refrengisanojen alkuperiä, äänteellisiä piirteitä, variaatiota ja jonkin verran myös käyttöyhteyksiä, ja jaan refrengit niiden perusteella karkeasti muutamaaan pääkategoriaan. Katsaukseni tarkoitus on toimia inkeroisten ja vatjalaisten laulurefrengien yleisluontoisena esityksenä tiivistämällä kandidaatintutkielmani tärkeimmät havainnot ja tarjota samalla yksi näkökulma Inkerinmaan kieli- ja kulttuurikontaktien historiaan.

Ensin luvussa 2 esittelen tutkimusaineistoni ja -metodini. Luvussa 3 käsitelen aineistossa esiintyvät refrengit tyypeittäin ja syvennyn niiden alkuperiin, merkityksiin, käyttöyhteyksiin, äänteellisiin piirteisiin ja variaatioon. Luvussa 4 tarkastelen lyhyesti sitä, kuinka inkeroisilta ja vatjalaisilta kerätyt refrengit heijastavat 1800-luvun ja 1900-luvun alun Inkerinmaan kieli- ja kulttuurioloja.

2 Aineisto ja metodit

Tutkimusaineistoni laulut on kerätty inkeroisten ja vatjalaisten keskuudesta pääasiassa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Keskeinen käyttämäni lähde on virolainen verkkojulkaisu *Vadja ja isuri rahvalaulud* (2015). Muita aineslähteitäni ovat Paul Aristen *Vadjalaste laule* (1960) ja *Vadja rahvalaulud ja nende keel* (1986), Anneli Asplundin *Kansanlauluja Inkerinmaalta* (1992) sekä Kallion *Laulamisen tapoja - Esitysareena, rekisteri ja paikallinen laji länsi-inkeriläisessä kalevalamittaisessa runossa* (2013). Hyödyksi tutkimuksessani on ollut erityisesti viimeksi mainitun liitteenä oleva kattava listaus Inkerinmaalta kerätyistä lauluista. Asplundin (1992) ja Kallion (2013) teokset sisältävät myös inkerinsuomalaisilta kerättyjä suomenkielisiä lauluja, jotka olen rajannut aineistoni ulkopuolelle.

Aineistoa muodostaessani valitsin lähempään tarkasteluun vain sellaiset laulut, joissa on refrengi, joka koostuu muusta laulusta erillisistä aineksista. Näin käyttämäni metodi oli varsin samanlainen kuin Krinalilla (2014). Lopullinen tutkimusaineistoni koostuu 155 laulusta. On huomattava, ettei tämä kuitenkaan tarkoita 155 erilaista refrengiä, sillä sama tai lähes sama refrengi esiintyy tavallisesti useammassa eri laulussa. En kokenut mielekkääksi selvittää aineistoni samankaltaisten refrengien tarkkoja lukumääriä, sillä eri refrengien välillä on toisinaan hyvinkin pieniä, joskus kenties vain merkinnällisiä eroja. Lisäksi, vaikka refrengisanat olisivatkin useassa laulussa samat, saattaa yhteen refrengiin kuuluva osakertaus olla toisessa eri pituinen tai jopa puuttua kokonaan. Tällaisia tapauksia ei ole nähdäkseni mielekästä niputtaa yhdeksi ja samaksi refrengiksi. Katson ensisijaisesti laadullisen tutkimusotteen palvelevan myös tutkimuksen tavoitteita paremmin, enkä esitä varsinaisia määrällisiä päätelmiä eri refrengisanojen frekvenssistä.

Laskennalliset hankaluudet huomioiden olen luokitellut aineistoni refrengit muutamaaan pääkategoriaan, jotka ovat paikoin varsin samanlaisia kuin Kalliolla (2013) ja Krinalilla (2014). Tutkielmani ja siten myös tämän katsauksen alaluvut perustuvat kyseiseen luokitteluun.

Aineistossani esiintyvän varioinnin tarkastelun lisäksi tutkin jonkin verran refrengien alkuperiä ja käyttöyhteyksiä aihetta käsittelevän tutkimuskirjallisuuden pohjalta.

3 Refrengit

3.1 Kalina-refrengit

Monissa aineistoni refrengissä esiintyy joko riimipari *ka(a)lin(n)a – ma(a)lin(n)a* tai sanoista vain ensimmäinen. Venäjän kielessä *kalina* tarkoittaa 'koiranheittä' ja *malina* 'vadelmaa' (MOT s.v. *калина, малина*), ja *kalina(marja)* 'koiranheiden(marjan)' ja *malina* 'vadelman' merkityksessä on tallennettu sanakirjoihin sekä vatjan että inkeröisen puhujilta (IMS, VOT s.v. *kalina, kalinamarja, malina*).

Sanat eivät ole yleisiä kansanlauluissa vain siksi, että ne sattuvat olemaan riimipari. Valentina Devjatkon mukaan koiranheisipuu liitetään muun muassa venäläisessä ja ukrainalaisessa kansansymboliikassa rakkauteen, naiseuteen, häihin ja niissä erityisesti morsiameen. Koiranheiden valkoiset kukat liitetään naisen naimattomuuteen, ja karvaan makuiset marjat symboloivat murhetta, jota avioliiton on nähty tuottavan. Makea vadelma puolestaan edustaa naimattoman tytön huoletonta elämänvaihetta. Marjojen nimet esiintyvät tiheästi esimerkiksi venäläisissä kansanlauluissa, joissa *kalina–malina*-riimiparia käytetään kuvaamaan rakkauden kaksipuolisuutta niin häälauluissa kuin nuorison iloissa tanssilauluissakin. (Devjatko 2011.)

Venäläisistä lauluista *kalina*-refrengit on omaksuttu sittemmin myös vatjalaisten ja inkeröisten laulustoon ja niistä erityisesti tanssilauluihin (Enäjärvi-Haavio 1949, 148; Kallio 2013, 144). Tällaiset refrengit ovat Inkerinmaalla verrattain uutta kehitystä, sillä vielä 1800-luvun puolivälin laulajien mukaan niitä ei heidän nuoruudessaan laulettu (Enäjärvi-Haavio 1949, 160). Kyseiset kasvinnimitykset on siis omaksuttu sekä laulurefrengeihin että arkikieleen, mutta niiden kulttuuriset konnotaatiot eivät välttämättä ole ulottuneet vatjalaisilta ja inkeröisiltä tallennettuihin lauluihin asti. Sanat esiintyvät aineistossani nimittäin myös monissa sellaisissa lauluissa, jotka eivät ainakaan suoraan näytä liittyvän avioliittoon tai rakkauteen.

Toisinaan *n* on geminoitunut ja sanan ensitavu pidentynyt aineistoni *kalina*-refrengissä; *kalina* on siis saattanut venyä muotoon *kaalina*, kuten esimerkissä 1, tai *kaalinna* ja *malina* muotoon *maalina* tai *maalinna*. Myös sanojen venäläiset deminutiivimuodot esiintyvät yleisesti: tästä on esimerkkinä eräs aineistoni inkeröisrefrengi *ai kali ai kali, ai kalinuskaja moja*.

- (1) *Käki kukkui maa kumis, lindu lauloi lehti liik;
oi kaalina timoja, oi maalina timoja
(Asplund 1992, 41. Laulu 17a, Aloin kukkua käkenä.)*

Kalina ja *malina* kollokoivat eli esiintyvät yhdessä usein sanan *moja(a)/maja(a)/majoi* kanssa, joka on peräisin venäjän feminiinisukuisesta omistuspronomininista *maja* 'minun' (Krinal 2014, 44; MOT s.v. *моя*). Tällainen aines sisältyy usein myös muihin kollokaatteihin, kuten *timoja(a)*, joka on todennäköisesti peräisin venäjän kielen sanoista *ты моя*, 'sinä (olet) minun' (Krinal 2014, 46). *Timoja(a)* ja samaan tapaan käyttäytyvä *kamaja(a)* esiintyvätkin aineistossani ainoastaan *kalina*-refrengissä.

Muut aineistossani esiintyvät *kalinan* ja *malinan* tavalliset kollokaatit ovat interjektioita *oi, ai* sekä venäjän kielestä lainattuja sanoja *vot* 'tässä, tuossa', *da* 'ja, kyllä', *i* 'ja' sekä *roos/rooz/ras*

raz 'kerran' (MOT s.v. *вот, да, и, па*; IMS; VOT). Edellämainittuja sanoja yhdistelemällä on syntynytkin sellaisia aineistossani esiintyviä refrengiä kuten *vot i kalina dai vot i malina* ja *ras kalina maja, ras malina maja*.

3.2 *Sadu-refrengit*

Vatjan ja inkeroisen *sa(a)du* tai *sa(a)tu* on peräisin venäjän sanasta *sad* ja tarkoittaa sekä lainantaja- että lainansaajakielissä 'puutarhaa' (MOT s.v. *сад*; IMS, VOT s.v. *saadu*). Tämän refrengityypin taustalla on edellisen tavoin venäläinen lyyrisen laulun ja häälaulun perinne: esimerkiksi koiranheiden (*kalina*) usein lauletaan kasvavan puutarhassa, *v sadu* (Devjatko 2011; Kallio 2013, 144).

Inkerinmaalla *sadu*-refrengit on liitetty tavallisesti lauluihin, joita on laulettu kylän läpi kuljettaessa etenkin juhlapäivinä (Kallio 2013, 145, 183). Tällaisiin lauluihin liittyy kiinteästi oma sävelmänsä eli niin kutsuttu *saadulmoi*-sävelmä. Sen nimi on peräisin 'puutarhaa' merkitsevän sanan tavallisesta kollokaatista *sa(a)dulmoi*, toisinaan *sa(a)tulmoi*. (Kallio 2013, 154).

Konsonanttiloppuista sanasta on tullut lainautumisen yhteydessä vokaaliloppuinen. Soinnillinen klusiili *d* on saattanut muuttua soinnittomaksi, siis *t*:ksi, ja ensitavun vokaali pidentyä, minkä seurauksena aineistoni lauluissa esiintyy *sadu*-muodon lisäksi muotoja *saadu*, *satu* ja *saatu*.

Sa(a)dulmoin ja *sa(a)tulmoin* lisäksi yleinen kollokaatti on *selen(n)oi*, joka on peräisin venäjän kielen värtermistä 'vihreä' (Kallio 2013, 143; MOT s.v. *зелёный*). Sanat esiintyvät yhdessä esimerkissä 2.

- (2) *Kui miä noisen i laulamaha
saadulmoi saadu selenmoi saadu*
(Kallio 2013, 437 < Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston äänitearkisto. Launis 1906, A 301/20b.)

Sananalkuinen soinnillinen sibilanti on saattanut vatjan ja inkeroisen puhujien suussa menettää sointinsa. Muita kollokaatteja, joita aineistossani esiintyy, ovat *selednoi*, joka on mahdollisesti *selennoin* muunnelmä (Krinal 2014, 40–41), ja *seedenna*, jonka tausta lienee samanlainen.

3.3 *Lel-refrengit*

Sellaisia sanoja kuten *lelu*, *lole* ja *luli* sisältävät refrengit ovat yleisiä niin balttilaisten, slaavilaisien kuin itämerensuomalaistenkin kansanryhmien lauluperinteessä, ja ne muodostavat niin sanottujen *lel*-refrengien ryhmän. Refrengin on aiemmin tulkittu juontavan juurensa balttilais-slaavilaisen jumalolennon nimeen *Lel*, mutta luultavammin nämä refrengit ovat peräisin kristinuskon kautta levinneestä huudahduksesta *halleluja*. (Rüütel 2021, 273.) Äänteellisesti nämä refrengit muistuttavat Jääskeläisen (2016, 103–104) esittelemiä alkusyntyisiä LLR-sanoja kuten rallatuksia ja lallatuksia.

Aineistossani tästä refrengityypistä esiintyy sellaisia muunnelmia kuten *lu(u)li*, *l'uli*, *ljuuli*, *lole* ja *lole*. Vokaalit vaihtelevat siis suppeista puolisuppeisiin ja *l* on saattanut liudentua. Huomionarvoista on myös se, että aineistossani näiden refrengien alussa on aina interjektio *ai* tai *oi*. Tätä havainnollistaa esimerkki 3.

- (3) *Elettige ennen meill, elettii ojan takan,
ai löle pai löle, elettii ojan takan*
(Asplund 1992, 13. Laulu 3a, Päivän päästö.)

Etenkin Hevaan inkeroisilla *löle*-sanoja sisältävät refrengit ovat kuuluneet olemuksellisesti kokkovirsiin. Kokkovirret ovat lauluja, joita laulettiin erityisesti helluntaina ja juhannuksena vietetyissä kokkojuhliissa. Toisaalta tällaisia refrengiä kuvataan käytetyn muutoinkin esimerkiksi ympärökössä eli tanssiipiirissä (Kallio 2013, 187, 192; Riiütel 2021, 273).

3.4 Lado-refrengit

Lado-refrengin (esim. 4) on *lel*-refrengin tavoin arveltu olevan peräisin esikristillisen jumalolennon nimestä. Tätä kantaa edustaa muun muassa historioitsija Fjodor Tumanski, joka laati kuvauksen Pietarin kuvernementin alueesta vuosina 1789–1790. Kuvatessaan alueen itämerensuomalaisien kansojen tapoja hän kertoo etenkin naisten pitävän rakkaudenjumala Ladoa suuressa arvossa: tämän vuoksi jumalan nimeä toistellaan paikallisissa lauluissa. (Öpik 1970, 113 < Tumanski 1790.) Tuoreempaa tutkimusta edustava Elina Öpik pitää tulkintaa virheellisenä. Öpik itse yhdistää refrengin vanhaan venäjänkieliseen rakkaussanaan *lada* tai *lado*, jonka inkeriset ja vatjalaiset ovat sittemmin omaksuneet refrengihinsä venäläisiltä. (Öpik 1970, 159.)

- (4) *Lauloi suuri lauloi pieni,
oi laadoi laadoi, lauloi pieni*
(Kallio 2013, 417 < Sibelius-Akatemian kirjasto. Launis 1903: Armas
Launisen nuottikäsikirjoitus Länsi-Inkeristä, nro 50.)

Lel-refrengin tapaan *lado*-refrengit ovat esiintyneet yleisesti kokkovirsissä, minkä lisäksi muun muassa Armas Launis kuvasi refrengiä laulettuun muutenkin nuorison kokoontuessa pyhäpäivinä. Hän kirjasi kuulleensa ensimmäisellä tallennusmatkallaan Soikkolassa refrengin *laadoi, laadoi, laadoi, majoi*. (Kallio 2021, 183, 187.) Omassa aineistossani esiintyy sekä lyhyttä muotoa *lado* että pidempää muotoa *laadoi*.

3.5 Dai- ja ved-refrengit

Toisinaan keskeisinä refrengisanoina ovat interjektio *oi* ja sen kanssa *ved*, *vet*, *dai* tai *tai*. Partikkeli *ved* (esim. 5) on lainattu venäjän kielestä ja sen merkitys on vatjassa 'toki, -hAn' (VOT s.v. *ved*; MOT s.v. *ведь*). *Dai* on yhdistetty venäjän kielen sanoista *da* ja *i*, ja sen merkitys vatjassa on näiden sanojen mukaisesti 'ja, sekä' (VOT s.v. *dai*). Pidän mielekkäänä käsitellä näitä refrengisanoja samassa luvussa, koska molemmat ovat lyhyitä, molempien alkuperä on samankaltainen ja molemmat esiintyvät aineistossani refrengien lisäksi myös täytetävuina.

- (5) *Iloidaaks müö, ved oi, ihmeen noored, joo,
ihmeen nuorella, ved oi, ijällä, joo,
vihannalla, ved oi, varduvella, joo*
(Vadja ja isuri rahvalaulud 2023: Iloidaaks müö, ihmeen noored / Metsaviis.)

Oi dai-refrengi on tyyppillinen tyttöjen laulamissa hääsävelmissä (Kallio 2013, 144), ja sitä

seuraa aina säkeistöosuuden osakertaus. Sen sijaan *ved oi* esiintyy aineistossani aina keskellä säettä. Sen lisäksi säkeen lopussa saattaa esiintyä kolmaskin refrengitavu, omaperäinen huudahdus *joo*, kuten esimerkissä 5.

3.6 Omaperäiset huudahdukset

Interjektiot *ai*, *oi* ja *voi* sekä muut lyhyet sanat *joo*, *vaa(n)* ja *no(o)* esiintyvät aineistossani sekä refrengi- että täydennystavuina. Niitä ole myöskään ole sanakirjoissa merkitty lainaperäisiksi (IMS; VOT). Siksi kutsun niitä tutkimuksessani omaperäisiksi huudahduksiksi.

Osana pidempää refrengiä tällainen huudahdussana esiintyy yleensä fraasin alussa, kuten refrengissä *oi kaalina timoja, oi maalina timoja* tai *ai lole lole*. Yksinäisenä refrengitavuna se sijoittuu tavallisesti säkeistön loppuun eräänlaiseksi loppuhuudahdukseksi. Toisinaan tällaiset sanat esiintyvät pareina: huudahdussanapareista aineistossani tavallisin on *jo(o) no(o)*, joka esiintyy toisinaan myös yhteen kirjoitettuna.

- (6) *Oi miun tuo ehtoisia emoin, miun tuo ehtoisia emoin*
Ja emoi, emoinen, ja emoinen joonoo
 (Asplund 1992, 48. Laulu 22a, Emännän kolme kieltä.)

Usean peräkkäisen interjektion muodostama pitkä refrengi *ai-voi-voi-voi, voi-voi-voi-voi* esiintyy puolestaan usein tanssien esitetyissä uudemmissa vatjalaisissa kansanlauluissa (Rüütel 2021, 274).

3.7 Muut refrengit ja yhdistelmärefrengit

Esimerkin 7 refrengi on muuhun aineistooni nähden poikkeuksellinen, koska se on pitkä ja vatan kielellä merkitystä kantava. Krinalin eteläkarjalaisiin ja inkerinsuomalaisiin lauluihin keskittyvässä aineistossa esiintyvän venäläisperäisen refrengin *eto pravda, eto pravda, eto pravda vsë bylo* merkitys 'se oli totta, se oli totta, se oli totta, kaikki se oli' on lähellä tätä refrengiä (Krinal 2014, 49). Kyse voikin olla käännöslainasta.

- (7) *Menimmä mū nokka, menti jalgat kokkā.*
Se eli tetta, se eli tetta, se eli ihan tetta vä.
 (Ariste 1986, 12. Laulu 5.2.)

Myös jotkin venäläisperäiset refrengit esiintyvät aineistossa vain kerran, eivätkä ne rakennu tyypillisten refrengisanojen ympärille, minkä vuoksi niitä on vaikea luokitella mihinkään tiettyyn kategoriaan.

Joissakin lauluissa esiintyy puolestaan useita erityyppisiä refrengiaineiksia. Aineistossani varsin tavallinen rakenne edustuu esimerkissä 8: säkeen keskellä *vet oi*, säkeen lopussa *joo*, ja seuraavaksi *ai lole lole* ennen osakertautta, joka päättyy myös sanaan *joo*.

- (8) *Olin orjoina vet oi venoissa joo,*
ai lole lole ja venoissa joo
 (Asplund 1992, 28. Laulu 10a, Viron orja ja isäntä.)

4 *Lopuksi*

1800-luvun Inkerinmaata luonnehtii useiden kielten ja kulttuurien yhteiselo. Itämerensuomalaisista kansoista merkittävimpiä väestöryhmiä muodostivat inkeroiset, vatjalaiset, inkerinsuomalaiset ja virolaiset (Leskinen 1991, 222). Heidän lisäksi seudulla asui venäläisiä ja vähemmissä määrin myös saksalaisia (Hakamies 1991, 197–201).

Kielikontaktien tutkimuksessa on syytä kiinnittää huomiota kielten käyttötilanteisiin, kontaktin keston ja kieliä kohtaan muodostuneisiin asenteisiin (Winford 2003, 2), ja näen samanlaisen tarkastelun olevan hyödyllinen myös laulurefregien tutkimuksessa. Kansanlaulujen refregisanat voivat kielen muiden lainaelementtien tavoin tarjota tietoa siitä, keiden kanssa yhteisö on ollut tekemisissä ja onko kanssakäynti ulottunut kulttuuriselle – tarkemmin sanottuna musiikilliselle – tasolle asti.

Vatjalaisten ja inkeroisten välisestä tiivistä kontaktista kielii molemmilta ryhmiltä kerättyjen refregien yhteneväisyys. 1800-luvun mittaan yleistyneet venäläisperäiset refregit kertovat osaltaan venäläisen vaikutuksen vahvistumisesta alueella sen jälkeen, kun maaorjuus lakkautettiin vuonna 1861. Muutoksen aiheuttamassa kaupunki- ja markkinakeskeisyydessä venäläisestä identiteetistä oli etua (Hakamies 1991, 201–202). Sen sijaan Inkerinmaalta runsaasti tallennettuja laaritusrefregejä (esimerkiksi *räli-äli illeralla*, *räli äli rälla* ja *aalistullaa illalei ja tuuliaali räijaa*) ei esiinny vatjalaisia ja inkeroisia koskevassa aineistossani kertaakaan: lähdekirjallisuudenkin valossa ne vaikuttavat olleen käytössä lähinnä seudun suomenkielisen väestön keskuudessa (Kallio 2013, 143; Krinal 2014, 49). Tämä ei tosin tarkoita välttämättä sitä, etteivätkö vatjalaiset ja inkeroiset olisi voineet altistua laarituksille. Inkerinsuomalaiset olivat Inkerinmaalla suuri ja näkyvä kansanryhmä, jonka kanssa oltiin ainakin tietyillä seuduilla myös tekemisissä (Raudalainen 2021, 46).

Refregeissä on mitä ilmeisimmin myös jonkinasteista historiallista kerrostumista. Tiettyjen refregisanojen tarkkoja ensiesiintymiä on käytännössä mahdotonta määrittää, mutta aikalaislähteet voivat toisinaan antaa aiheen suhteen osviittaa. Niiden perusteella esimerkiksi *lodo*-refrengi on ollut käytössä vatjalaisilla ainakin jo 1700-luvun loppupuoliskolla (Öpik 1970, 113), kun taas *kalina*-refregien aika koitti vasta seuraavalla vuosisadalla (Enäjärvi-Haavio 1949, 160).

MIRJAMI SIPILÄ

mmsipi@utu.fi
Turun yliopisto

*Lähteet**Aineslähteet*

- ARISTE, PAUL 1960: *Vadjalaste laule*. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised 3. Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Tallinna.
- 1986: *Vadja rahvalaulud ja nende keel*. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised 22. Valgus, Tallinna.
- ASPLUND, ANNELI 1992: *Kansanlauluja Inkerinmaalta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 557. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- KALLIO, KATI 2013: *Laulamisen tapoja. Esitysareena, rekisteri ja paikallinen laji länsi-inkeriläisessä kalevalamittaisessa runossa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, folkloristiikka. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9566-5>
- Vadja ja isuri rahvalaulud = MTÜ Rahvalauluselts Hellero – Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvalaulu Arhiiv 2015: *Vadja ja isuri rahvalaulud* (verkkojulkaisu). Koostanut JANIKA ORAS. Toimittanut KADI SARV. Saatavissa <https://www.folklore.ee/pubte/eraamat/vadjaisuri/en/index> [viitattu 15.6.2024].

Muut lähteet

- DEVJATKO, VALENTINA 2011: Калинка-малинка – это о любви. Словестница Искусств но 1 (27). Saatavissa <http://www.slovoart.ru/node/820> [viitattu 15.6.2024].
- ENÄJÄRVI-HAAVIO, ELSA 1949: *Pankame käsi kätehen: suomalaisten kansanrunojen esittämistavoista*. WSOY, Porvoo.
- НАКАМИЕС, ПЕККА 1991: Inkeri monietnisenä alueena. ПЕККА НЕВАЛАЙНЕН ja HANNES СИХВО (toim.): *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*, 197–204. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 547. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- IMS = *Inkeröismurteiden sanakirja*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVIII. 1971. Toimittanut RUBEN ERIK NIRVI. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- JÄÄSKELÄINEN, ANNI 2016: Leikki-, laulu- ja rallatussanat – mitä, mistä, missä ja miksi? *Puhe ja kieli* 36 (2), 97–122.
- KALLIO, KATI 2013: *Laulamisen tapoja. Esitysareena, rekisteri ja paikallinen laji länsi-inkeriläisessä kalevalamittaisessa runossa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, folkloristiikka. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9566-5>
- 2021: Inkerikkojen runolaulu. KATI KALLIO, RIHO GRÜNTAL ja LASSI SARESALO (toim.): *Inkerikot, setot ja vatjalaiset: Kansankulttuuri, kieli ja uskomusperinteet*, 179–203. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1467. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.21435/skst.1467>
- KRINAL, MARIA 2014: Voti kaalina moja, voti maalina moja: *refrengit inkerinsuomalaisissa ja eteläkarjalaisissa kansanlauluissa*. Maisterintutkielma. Tarton yliopisto, suomalais-ugrilaiset kielet. Saatavissa <http://hdl.handle.net/10062/44501> [viitattu 31.7.2024].
- LESKINEN, HEIKKI 1991: Inkerin kielimuodot. ПЕККА НЕВАЛАЙНЕН ja HANNES СИХВО (toim.): *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*, 222–233. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 547. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- MOT = MOT sanakirjasto: MOT Venäjä (verkkosanakirja). Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy, Helsinki. Saatavissa <https://www.sanakirja.fi/> [viitattu 15.6.2024].
- RAUDALAINEN, TAISTO 2021: Näkymiä Inkerinmaan historiaan. KATI KALLIO, RIHO GRÜNTAL ja LASSI SARESALO (toim.): *Inkerikot, setot ja vatjalaiset: Kansankulttuuri, kieli ja uskomusperinteet*, 36–58. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1467. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.21435/skst.1467>
- RAUSMAA, PIIRKKO-LIISA 1985: *Ilokerä: laulutansseja ja piirileikkejä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- RÜÜTEL, INGRID 2021: Vatjalaisten itkut, lauluperinne ja soittimet. KATI KALLIO, RIHO GRÜNTAL ja LASSI SARESALO (toim.): *Inkerikot, setot ja vatjalaiset: Kansankulttuuri, kieli ja uskomusperinteet*, 257–277. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1467. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.21435/skst.1467>
- SIPILÄ, MIRJAMI 2023: Oi saadu-saadu, selennoi saadu: *refrengisanat vatjan- ja inkeröisenkielisissä kansanlauluissa*. Kandidaatintutkielma. Turun yliopisto, suomalais-ugrilainen kielentutkimus.
- VOT = *Vatjan kielen sanakirja*. Eesti Keele Instituut, Tallinna. Saatavissa <http://www.eki.ee/dict/vadja/> [viitattu 15.6.2024].
- WINFORD, DONALD 2003: *An Introduction to contact linguistics*. Blackwell, Oxford.
- ОПИК, ЕЛИНА 1970: *Vatjalastest ja isuritest XVIII saj. lõpul: etnograafilisi ja lingvistilisi materjale Fjodor Tumanski Peterburi kupermangu kirjelduses*. Valgus, Tallinn.